

EBÜ CA'FER el-MANSÜR

(bk. MANSÜR).

EBÜ CA'FER en-NEHHÂS

(bk. NEHHÂS).

EBÜ CA'FER en-NÜFEYLÎ

(أبو جعفر النيلي)

Ebü Ca'fer Abdullâh b. Muhammed
b. Alî en-Nüfeylî
(ö. 234/848)

Hadis hâfızı.

Kudâi ve Harrânî nisbeleriyle de anılır; hayatı hakkında fazla bilgi yoktur. Züheyr b. Muâviye, Mâlik b. Enes, Abdullah b. Mübârek, Hüseyim b. Beşir ve Süf-yân b. Uveyne gibi âlimlerden hadis rivayet etti. Kendisinden de Yahyâ b. Maîn, Ahmed b. Hanbel, Ebû Dâvûd es-Sicistânî, Ebû Zür'a er-Râzî, Ebû Hâtim er-Râzî, Zühli ve daha başka muhaddisler rivayette bulundular.

Rivayetleri *Şahîh-i Müslim* dışında *Kütüb-i Sitte*'de yer alan Ebü Ca'fer en-Nüfeylî'nin değerli bir muhaddis olduğunu birçok hadis otoritesi kabul etmiştir. Ahmed b. Hanbel, onun hâfıza gücünü anlatmak için kendisini elinde kitapla rivayet ederken hiç görmediğini söylemiş, Nüfeylî'den pek çok hadis rivayet etmekle bilinen Ebû Dâvûd ise hâfızası ondan daha güçlü birine rastlamadığını belirtmiştir. Hadis hâfızı unvanını kolay kolay kimseye vermeyen Şâzekünî'nin bu unvanı sadece ona layık gördüğü bilinmektedir. Tanınmış muhaddis İbn Vâre, Nüfeylî'yi dinin direkleri olarak gösterdiği devrinin dört âlimi arasında saymış, Ebû Hâtim er-Râzî ve Dârekutnî de onun sika* ve rivayetleri delil olarak kullanılan bir kimse olduğunu ifade etmişlerdir.

Ebü Ca'fer en-Nüfeylî, doksan yaşının üzerinde iken Rebîülâhîr 234'te (Kasım 848) vefat etti.

BİBLİYOGRAFYA :

Buhârî, *et-Târîhu'l-kebir*, V, 189; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerîh ve't-ta'dîl*, V, 159; İbnü'l-Esîr, *el-Lübâb*, III, 320; Zehebî, *A'âmü'n-nübela'*, X, 634-637; a.m.f., *Tezkiretü'l-huffâz*, II, 440-441; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, VI, 16-18; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, II, 80-81.

ALİ OSMAN KOÇKUZU

EBÜ CEHİL

(أبو جهيل)

Ebü'l-Hakem (Ebü Cehl)
Amr b. Hişâm b. Mugîre
el-Kureşî el-Mahzûmî
(ö. 2/624)

Hz. Muhammed'in ve İslâm'ın azılı düşmanlarından biri.

Yaklaşık 570'te Mekke'de doğdu. Asıl adı Amr olup Kureys'in Mahzûm koluna mensuptur. Ebü'l-Hakem olan künyesi İslâmiyet'e düşmanlığı sebebiyle Hz. Peygamber tarafından Ebü Cehl şeklinde değiştirilmiştir. Dârünnedve üyesi olan Ebü Cehl, Resûl-i Ekrem'in davetine başından beri karşı çıkmış ve müslümanlar aleyhinde hazırlanan bütün komplolarda yer almıştır. Velîd b. Mugîre ile Ebü Cehl, kendi kabilelerine mensup olmayan birinin peygamberliğini hazmedemedikleri için Hz. Muhammed'e inanmayacaklarını açıkça söylemişlerdir.

Ticarî nüfuz ve servetinden güç alan Ebü Cehl hayatı boyunca İslâmiyet aleyhinde çalıştı, halkın müslüman olmasını engelledi, müslüman olanları da inançlarından vazgeçirmeye gayret etti. İslâmiyet'i kabul eden kişi toplumda itibarlı biri ise ona saygınlığını yitireceğini söyleyerek, ticaretle uğraşıyorsa kendisini iflas ettirmekle tehdit ederek, güçsüz ve kimsesiz ise onu döverek İslâm'dan döndürmeye çalıştı. Ashaptan Ammâr b. Yâsir ile annesine, babasına ve daha birçok müslümana İslâmiyet'i kabul ettikleri için çok ağır işkenceler yaptı; Ammâr'ın annesi Sümeyye'yi şehid etti. Ebü Cehl, ilk müslümanlardan olan üvey kardeşi Ayyâş b. Ebü Rebîa'yı aldatarak hicret ettiği Medine'den tekrar Mekke'ye götürdü ve orada hapsedip Medine'ye dönmesine yıllarca engel oldu.

Ebü Cehl Mekke'ye gelen yabancılar karşı son derece merhametsiz davranırdı. Bir defasında, malını satmak için Mekke'ye gelen Zübeyd kabilesine mensup bir tüccarın malına düşük fiyat biçti. Başka müşteriler ondan korktukları için daha fazla fiyat veremediler. Zor durumda kalan tüccar Hz. Peygamber'e giderek durumunu anlattı ve onun sayesinde malını değerli sattı. Ebü Cehl bunu duyunca Hz. Peygamber'in evine gidip kendisiyle kavga etti.

Kur'an âyetlerini yalanlayan, Resûl-i Ekrem'in halkı İslâm'a davet etmesine mâni olan Ebü Cehl ile on bir müşrik arkadaşı, halkın hac mevsiminde onunla

görüşmesini engellemek ve onları iman etmekten vazgeçirmek için aralarında iş bölümü yaparak (bk. el-Hicr 15/90) Mekke'nin girişlerini kontrol altına almışlardı. Resûl-i Ekrem'i kavminin gözünde küçük düşürmeye çalışan Ebü Cehl, bir defasında Hz. Peygamber Kâbe'de namaz kılarken üzerine deve leşi attırmıştı. Başka bir gün de Safâ tepesinde bulunduğu sırada Hz. Peygamber hakkında kötü söz söylemiş, bunu duyan Hamza, Kâbe civarında oturmakta olan Ebü Cehl'in yanına giderek onu başından yaralamıştı.

Hz. Peygamber, İslâmiyet'in yayılmasına yardımı olur düşüncesiyle bazı nüfuzlu kişilerin müslüman olup hidayete ermeleri için Allah'a dua ederdi. İşte onun hidayete ermesini istediklerinden biri de Ebü Cehl idi. İlk müslümanlardan Habbâb b. Eret, Resûlullah'ın, İslâmiyet'i Ebü Cehl veya Ömer b. Hattâb ile kuvvetlendirmesi için dua ettiğini biz-zat duyduğunu söyler.

Hicretten birkaç yıl önce Benî Mahzûm'un reisliğine getirilen Ebü Cehl, Hz. Peygamber'e ve müslümanlara her fırsatta sözlü ve fiilî saldırıda bulunmuş, müslümanlara karşı başlatılan boykotla onların Ebü Tâlib mahallesinde üç yıl boyunca tecrit edilmesine önderlik etmiş, dışarıdan yapılmak istenen yardımlara da engel olmuştur. Resûlullah'ın Medine'ye hicretine mâni olmak için Dârünnedve'de yapılan toplantıda, onun her kabileden seçilecek gençler tarafından öldürülmesini teklif eden ve hicret gecesi evini muhasara altına alarak öldürülmesini planlayan da yine Ebü Cehl'dir.

Hz. Peygamber, hicrî 1. yılın Rebîülevvel ayında (Eylül 622) Hamza'yı Ebü Cehl'in başkanlığındaki büyük bir ticaret kervanına karşı sefere memur etti. Sîfûlbahr seriyyesi olarak bilinen bu seferden savaş yapılmadan döndü.

Ebü Cehl, müşriklerin muharebe ihtiyaçlarının büyük bir kısmını bizzat karşıladığı Bedir Savaşı'nda ensardan Afrâ'nın oğulları Muâz ve Muavviz tarafından öldürüldü. Bu iki kardeşin onu yaraladıkları ve başının Abdullah b. Mes'ûd tarafından kesildiği de rivayet edilmektedir. Ebü Cehl, katledilen diğer müşriklerle beraber Bedir'deki kör kuyulardan birine atıldı. Hz. Peygamber'in bu ümmetin firavunu olarak tavsif ettiği Ebü Cehl hakkında, İslâmiyet aleyhindeki faaliyetleri, Resûl-i Ekrem'e ve ashabına yaptığı zulüm ve haksızlıklar sebebiyle pek çok âyet nâzil olmuştur (bk. el-En'âm 6/108; el-Hicr 15/90; el-Alak

EBÜ CA'FER et-TÜSÎ

(bk. TÜSÎ, Ebü Ca'fer).

EBÜ CEHİL

96/9-18). Müslümanlığı kabul eden anesi Esmâ bint Muharribe 13 yılı civarında (634) vefat etmiş, Mekke'nin fethinden sonra müslüman olan oğlu İkrime ise meşhur bir vali ve kumandan olarak İslâm'a hizmet etmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Buhârî, "Meğâzî", 2, 7, 8, 10, 12; Vâkidî, *el-Meğâzî*, I, 9, 29-30, 33, 35-39, 41-46, 64-67, 70-71, ayrıca bk. İndeks; İbn Hişâm, *es-Sîre*, Kahire 1936, I, 273, 283, 315, 319, 320, 337, 342, 370, 379, 383; II, 6, 16, 28, 29, 32, 118, 125, 126, 131, 132, 269, 270, 274, 275, 287, 288, 292, 321, 368; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 202, 203, 209, 227; İbn Habîb, *el-Muḥabber*, s. 139-140, 160-161, 176; Belâzürî, *Ensâb*, I, 124-130, 133, 142, 158, 160, 208; Taberî, *Târîḫ* (Ebû'l-Fazl), II, 323-325, 333-334, 370-372, 379, 402, 437-438, 443-444, ayrıca bk. İndeks; Halîmî, *el-Minhâc*, II, 90; İbn Hazm, *Cevâmî' u's-sîre*, s. 53, 54, 66; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, II, 56-63, 67, 69, 71-73, 83, 101, 102, 105, 106, 120, 129; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, Beyrut 1976, III, 59, 287, 288; Diyarbekrî, *Târîḫu'l-ḥamîs*, I, 356; *Tecrid Tercemesi*, I, 191-193; IV, 226; X, 45, 83, 150-151; XI, 220; Şamî, *Sübülül-hüdâ ve'r-reşâd ft sîretü ḫayrî'l-ibâd* (nşr. Mustafa Abdülvâhid v.dğr.), Kahire 1395-1411/1979-1990, II, 551-553; IV, 77-80; Ebû'l-Hasan Ali en-Nedvî, *Glory of İqbal* (trc. M. Asif Kidwai), Lucknow 1979, s. 181-186; a.m.f., *Rahmet Peygamberi* (trc. Abdülkerim Özeydin), İstanbul 1992, s. 102, 112, 152, 153, 182, 188, 310; Hamîdullah, *İslâm Peygamberi*, I, 58, 104-105, 120, 171, 184, 237, 246; II, 870; a.m.f., "Hz. Peygamber'in Büyük Düşmanlarının Psikolojisi" (trc. İsmail Yakıt), *EAÜİFD*, sy. 6 (1986), s. 212-214; Ziriklî, *el-A'âm* (Fethullah), V, 87; W. Montgomery Watt, *H. Muhammed Mekke'de* (trc. Rami Ayas — Azmi Yüksel), Ankara 1986, s. 6, 96, 100, 125-127, 130, 142, 158, 185, 190; a.m.f., "Abû D̄jahil", *EI*² (İng.), I, 115; Mustafa Fayda, *Allah'ın Kılıcı Halid bin Velid*, İstanbul 1990, s. 46-57; Martin Lings, *H. Muhammed'in Hayatı* (trc. Nazife Şişman), İstanbul 1991, s. 89-91, 98-99, 118, 131, 208, ayrıca bk. İndeks; F. Buhl, "Ebû Cehil", *IA*, IV, 15.

MEHMET ALİ KAPAR

EBÜ CEHM

(أبو جهيم)

Ebû Cehm Âmir b. Huzeyfe
b. Gânim el-Kureşî el-Adevî
(ö. 70/690 [?])

Sahâbî.

H. Peygamber'in hakemlik yaptığı Kâbe'nin tamiri olayında (605) güçlü kuvvetli bir genç olarak çalıştığı kaynaklarda zikredilmektedir. Kureyş kabilesinin ileri gelenlerinden biri olup adının Ubeyd olduğu da rivayet edilmiştir. Nesep ilmini, Araplar'ın meşhur savaşlarını ve şiiri iyi bilirdi.

Ebû Cehm Mekke'nin fethedildiği gün müslüman oldu. Aynı gün Safâ tepesin-

de Hz. Peygamber'e biat etti ve Medine'ye göç ederek oraya yerleşti. Huneyn Gazvesi'nde elde edilen ganimetleri Cîrâne mevkiinde korumakla görevlendirildi. Malların taksiminden önce ganimetten bazı şeyler almak isteyen Hâlid b. Bersâ ile aralarında çıkan kavgada onu yaraladı. Kısas isteyen Hâlid'e Hz. Peygamber diyet vererek gönlünü aldı. Böyle bir olayın onun zekatı memurluğu yaptığı sırada cereyan ettiği de Hz. Âişe tarafından nakledilmektedir (*Müsned*, VI, 232). Ancak bunların aynı hadise olması ihtimali vardır. Ebû Cehm'in Hz. Peygamber'e değerli kumaştan yapılmış iki ucu işlemeli bir ihram hediye ettiği bilinmektedir. Resûl-i Ekrem namaz kılarken bu ihramın kendisini meşgul ettiğini söyleyerek onu Ebû Cehm'e göndermiş, hediyesinin iade edilmesine üzülmemesi için de ondan işlemesiz ihramını istemişti (Buhârî, "Şalât", 14).

Ebû Cehm Hz. Ömer devrinde itirazcı tabiatı sebebiyle halife tarafından uyarılmış, Hz. Osman'ı hilâfetten uzaklaştırmak isteyen âsileri ikna etmeye gelen Hz. Ali'nin yanında o da bulunmuştur. Hz. Osman'ı şehid eden isyancılar onun cenaze namazının kılınmasına ve Bakî Mezarlığı'na defnedilmesine karşı çıktıklarında Ebû Cehm halifenin namazını Allah ve Resulü'nün kıldığını, o hâliyle defnedilmesinin uygun olacağını söylemiş, cenazeyi âsilerden kaçırarak üç kişiyle birlikte geceleyin Bakî dışında bir yere gömmüştür. Ebû Cehm Hz. Ali devrindeki olaylara karışmamıştır. Muâviye döneminde onunla yan yana oturup sohbet ettiği, sert mizacı ve kırıcı konuşmaları sebebiyle Muâviye tarafından uyarıldığı rivayet edilmektedir.

Ebû Cehm'in 120 yıldan fazla yaşadığı ve Kâbe'nin Abdullah b. Zübeyr devrinde yeniden inşasını (64/683) gördüğü belirtilmektedir. Bu durumda onun Muâviye devrinin sonlarına doğru 60'ta (680) vefat ettiği rivayetinden ziyade 70 (690) yılı civarında öldüğünü kabul etmek uygun olacaktır.

Ebû Cehm, daha Câhiliye devrinde iken zararlı olduğunu farkederek içkiyi bıraktığını söylerdi. Müşrik kadınları boşamayı emreden âyet nâzil olunca (el-Mümtehine 60/10) Hz. Ömer'in boşadığı iki kadından biriyle, o tarihlerde henüz müşrik olan Ebû Cehm evlenmişti. Ashaptan Fâtima bint Kays, Ebû Cehm'in İslâmiyet'i kabul ettikten sonra kendisiyle evlenmek istediğini belirterek bu konuda Hz. Peygamber'in fikrini sorduğunda Resûl-i Ekrem onun sopasını omuzun-

dan indirmeyen biri olduğunu söylemiş ve Ebû Cehm ile evlenmesinin uygun olmayacağını ifade etmişti.

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, VI, 232; Buhârî, "Şalât", 14; İbn Hişâm, *es-Sîre*, III, 341; IV, 138; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 457; III, 78; V, 451; VIII, 13; Zübeyrî, *Nesebü Kureys*, s. 369-370, 372; Câhiz, *el-Beyân ve't-tebyîn*, I, 322; II, 323; III, 233; Taberî, *Târîḫ* (Ebû'l-Fazl), II, 640; IV, 198, 359, 413; V, 67; İbn Abdürabbih, *el-İkdü'l-ferîd*, I, 52; IV, 286; İbn Abdülber, *el-İst'âb*, IV, 32-33; Süheylî, *er-Ravzü'l-ünûf*, VII, 282; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, III, 536; VI, 57-58; a.m.f., *el-Kâmil*, III, 53, 162, 330; IV, 45; Zehebî, *A'âmü'n-nübelâ*², II, 556-557; İbn Hacer, *el-İşâbe* (Bicâvî), VII, 71-73; Ziriklî, *el-A'âm*, IV, 17; Sezgin, *GAS*, I, 263.

ÂRIF KÖTEN

EBÜ CENDEL

(أبو جندل)

el-Âs b. Süheyl b. Amr
el-Âmirî el-Kureşî
(ö. 18/639 [?])

Sahâbî.

Müslüman olduktan sonra Ebû Cendel künyesiyle meşhur olmuştur. Kaynakların bir kısmında kardeşi Abdullah b. Süheyl ile karıştırılmış ve onunla ilgili bazı olaylar Ebû Cendel'e isnat edilmiştir. Ebû Cendel Bedir Gazvesi'nden (2/624) önce Mekke'de müslüman oldu. Bu sebeple babası tarafından hapsedilerek zincire vuruldu ve hicret etmesine izin verilmedi. Hudeybiye Antlaşması'nda (6/628) Mekkeliler'in temsilcisi olan babası Süheyl b. Amr ile Hz. Peygamber antlaşma konularını görüşüp yazılı metni imzaya hazır hale getirdikleri sırada Mekke'de hapsedildiği yerden kaçan Ebû Cendel'in ayaklarındaki zincirleri sürüyerek geldiği görüldü. Bunun üzerine Süheyl Peygamber'den antlaşma gereğince oğlunun iadesini istedi. Hz. Peygamber antlaşmanın henüz imzalanmadığını ve Ebû Cendel'in onun dışında tutulması gerektiğini söylediysen de Süheyl bunu kabul etmedi ve oğlu iade edilmediği takdirde antlaşmayı imzalamayacağını söyledi. Hz. Peygamber onun kendi hatırı için antlaşma dışı tutulmasını istedi, fakat Süheyl bunu da kabul etmedi. Bu arada oğluna işkence etmeyeceğine dair söz verdiği halde onu sürükleyerek götürmeye başladı. Müslümanları derin üzüntüye sevkeden ve "Yevmü Ebî Cendel" diye anılacak olan bu olaya çok üzülen Resûl-i Ekrem Ebû Cendel'i teskin etmeye çalıştı ve Kureysliler'le yaptığı antlaşmaya sadık kalacağına dair Allah adına söz verdiğini belirterek ona